

KORMOS SÁNDOR

A szlovák „ötágú síp”

A Szlovákián kívüli szlovák irodalom 1970—1985

A nemzetiségi irodalom kialakulásának objektív és szubjektív feltételei. Annak, hogy az anyaországon kívül élő nemzeti kisebbség körében önálló irodalmi élet alakuljon ki, komoly objektív és szubjektív feltételei vannak. Az objektív feltételek kialakulása két alapvető történelmi tényező által determinált:

a) a nemzeti kisebbség keletkezésének történeti vonatkozása, létének jelene és történelmi perspektívája;

b) valamint az adott állam (ahol a nemzeti kisebbség él) társadalmi, gazdasági és politikai fölépítésének jellege.

Ez a két történelmi tényező alapvetően határozza meg az adott kisebbség nemzeti tudatának színvonalát, amely a társadalmi, gazdasági és politikai változások függvényében ingadozik. E két objektív történelmi tényezőtől függ a kisebbség és többség kölcsönös viszonyának alakulása is. Ez határozza meg az összes feltételt, pontosabban azt a feltételrendszert, amely segíti, vagy akadályozza a nemzetiségi lét megőrzését és fejlődését. Idetartozik: az adott etnikum földrajzi szétszórtsága, a nemzetiségi jogok gyakorlati érvényesülésének mértéke, az adott nemzetiségi kultúra és anyanyelv ápolásának lehetőségei, a nemzetiségi iskolahálózat jellege, az anyanyelven folyó oktatás színvonala.

A szubjektív tényezők közé — amelyek végső soron szintén az objektív tényezők által determináltak — sorolható a nemzetiségi nyelvhasználatának köre és színvonala, a szülők (család) anyanyelvi kultúrájának jellege és foka (irodalmi nyelv — nyelvjárás; alapfok — középfok — felső fok), a nemzetiségi értelmiségi réteg számszerű alakulása, öntudata, vitalitása, azaz integrációs¹ képessége, illetve az asszimilációval² szembeni immunitása.

Egy adott nemzeti kisebbség irodalmának egzisztenciája az irodalmi alkotók, irodalmi alkotások (kiadványok) és olvasók nélkül elképzelhetetlen. Az ehhez szükséges objektív és szubjektív feltételeknek meg kell érniük. A nemzetiségi értelmiség legöntudatosabb része pusztán létevel, létért folyó harca során — nem kis áldozatok árán — kitermeli magából az irodalmi alkotókat és szakembereket, akik megteremtik az önálló irodalmi élet és az értő olvasók táborának feltételeit. Nem véletlen, hogy a nemzetiségi értelmiségi rétegnek éppen az irodalmi alkotógárdája harcol a legradikálisabban az anyanyelven való oktatás megfelelő színvonalának biztosításáért, az óvodától kezdve egészen a felsőfokú oktatási intézményekig. Ennek megfelelően a (leendő) szülők és pedagógusok nemzetiségi öntudatára is a lehető legintenzívebb módon

igyekeznek hatni! — a nemzetiségi irodalom alkotói és olvasói utánpótlásának biztosítása, az egészséges nemzetiségi tudattal és szocialista öntudattal rendelkező értelmiségi réteg folyamatos újratermelése érdekében.

A magyarországi szlovák irodalom kialakulása nyomán bátran levonhatjuk a következtetést. Azok az egyének, akik nem a szüleiktől, hanem csak az óvodában és iskolában sajátították el „anyanyelvüket”, még lehetnek nemzetiségüknek hasznos tagjai, sőt, nemzetiségük irodalmának értő olvasói is, de irodalmi alkotók nem kerülhetnek ki közülük. Ha szerencsésen találkozok egyazon egyénben az irodalmi alkotáshoz való tehetség, a szülőktől elsajátított anyanyelv és az anyanyelven megszerzett iskolai végzettség, akkor válhat esetleg íróvá.³ Mivel ilyen véletlen ritkán adódik, ezért is formálódik olyan nehezen és ellentmondásosan egy nemzeti kisebbség irodalma. És nem biztos, hogy a kisszámú írói gárdából mindenki szerencsének tartja kivételes helyzetét. Ezt sokan áldás helyett inkább átoknak tekintik. Ugyanis a nemzetiségi írók viszonylag szűk csoportja sokszor tehetetlennek érzi magát az asszimilációs tendenciával szemben. Mégis hisznek abban, amire vállalkoztak, hisznek a lehetetlenben. De talán nem is olyan lehetetlen, amiben hisznek, ezek a nemzetiségük mellett elkötelezett — sokszor értelmetlennek tűnő, kétfrontos szélmalomharcot vívó — megszállottak. Hiszen a korszellem, legalábbis a mi féltékenken, az ő malmukra hajtja a vizet! Gondoljunk csak az olyan — jelszónak is beillő — eszmékre, amelyek az anyaországon kívüli magyarság leghaladóbb íróitól származnak, mint például a „*vox humana*”, vagy a „*korparancs*”.

Feszültségekkel és konfliktusokkal terhes, nyugtalan korban élünk. A régi és új, a haladó és reakciós erők harca során, az emberiség jövőjét is kockára tevő hazard politikusok teljes pusztulással fenyegetik planétánkon az életet. Akik az életre szavaznak, azoknak egy nukleáris katasztrófa megelőzése, megakadályozása korparancs. Azok számára a népek testvérré válásának eszméje korparancs. Aki hisz az emberiség jövőjében és a társadalmi haladás folytonosságában, szükségszerűen kell, hogy higgyen a bartóki eszmében és meg is tesz mindent annak megvalósulása érdekében. És minden író vagy költő, aki nemzetiségének jogaiért harcol, az adott társadalom demokratikus keretei között, akaratlanul is ezt a célt, ezt a nemes eszmét szolgálja. Igenis össze lehet és össze is kell egyeztetni a kisebbség érdekét a többség érdekével. Ezt sugallja az egészséges nemzeti tudat és a szilárd osztályöntudat dialektikája. (És itt gondoljunk arra is, hogy a társadalom nemcsak a nemzeti hovatartozás szempontjából oszlik kisebbségekre és többségekre, hanem számtalan egyéb felosztási alapon is.)

A szlovák nemzeti kisebbség kialakulásának történelmi körülményei. A fentebb tárgyalt objektív és szubjektív feltételrendszer, amely szükséges volt a szlovák etnikai csoportok irodalmának megteremtéséhez és fejlődéséhez, eddig három országban alakult ki: Jugoszláviában, Romániában és nálunk, Magyarországon. A többi országban, ahol szlovákok élnek, e feltételrendszer vagy már visszafejlődött, vagy még csak kialakuló szakaszban van. Ezért jelenleg csak „háromágú sípnak” nevezhetjük a Szlovákián kívül létező szlovák irodalmat. Az említett három országban rendszeres és tervszerű kiadványozási tevékenység folyik, a szlovák irodalmi alkotók közül egyre többen vívják ki hazájuk és anyaországuk irodalmi köztudatának elismerését.

Mikor és hogyan kerültek szlovákok más országokba? Ezzel a kérdéssel több mint egy tucat kiadvány foglalkozik és még további kötetek várnak kiadásra. Erről most csak rövid áttekintést kívánunk nyújtani. Az elvándorlás oka a szlovák nép társadalmi, gazdasági és politikai helyzetében gyökerezik. A szlovákok elvándorlásának története lényegében négy különböző történelmi korszakban zajlott le.

1. A XVII. század végétől a XIX. század elejéig lezajlott migrációs folyamat az Osztrák—Magyar Monarchián belül a Felföldről az Alföldre irányult.⁴ Az elvándorlás ezen első szakasza a törökök kiűzése után keletkezett lakatlan területek benépesítése céljából, részben a jobbágyok spontán költözködése vagy szökése, részben pedig földesurak által, illetve államilag szervezett kolonizáció útján történt. Összesen kb. 50 000 család, azaz mintegy 200 000 szlovák lakos költözött ekkor a Felföldről az Alföldre, akiknek az utódai az első világháború után három különböző országban találták magukat: a Szerb Királyságban, Romániában és Magyarországon.

2. A kivándorlás második szakasza a XIX. század nyolcvanas éveitől az első világháború végéig tartott és főleg az USA-ba irányult. Az 1867. évi osztrák—magyar kiegyezés Magyarország (Uhorsko) nem magyar nemzetét kiszolgáltatta a pesti feudálnacionalista kormány kényének-kedvének. A szlovákok kulturális élete megbénításának első lépése főleg az oktatás és közigazgatás magyarosításában, valamint mindenfajta nemzeti életmegnyilvánulással szembeni hatósági nyomásban fejeződött ki. Ekkor veszi kezdetét a tengeren túlra irányuló tömeges kivándorlás korszaka, amely főleg a legszegényebb rétegeket és a hozzájuk csatlakozó értelmiségieket érintette: a két világháború között az USA-ban 700 000, Argentínában pedig 25 000 szlovák lakost tartottak számon, ami akkor a teljes szlovákság negyed részét képezte.⁵

3. A harmadik korszak a két világháború közti időszakra esik (1919—1938), amikor főleg megélhetési problémák kényszerítették kivándorlásra a szlovákokat. Az 1921. és 1924. közötti években az USA bevándorlási korlátozása után Nyugat-Európa, Kanada, Dél-Amerika és Ausztrália volt a kivándorló szlovákok úti célja. A harmincas években a hitlerizmus elől menekülők a politikai emigráció sorait szaporították.

4. A negyedik kivándorlási hullámot, amely 1938 után veszi kezdetét, teljes egészében a politikai emigráció képezi, amely élesen szembehelezkedik a mai Csehszlovákia szocialista orientációjával.

Mihelyst a kivándorolt szlovákok óhazájukénál kedvezőbb társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok közé kerültek (például Jugoszláviában, Romániában és az USA-ban), máris hozzáláttak a nemzeti kultúrájuk, anyanyelvük és öntudatuk ápolásához alkalmas feltételek kialakításának. Különböző kulturális és érdekvédelmi szervezetekbe tömörültek, részvénytársaságokat alapítottak, amelyek révén még az óhazájukban mostoha körülmények között vegetáló nemzeti mozgalmat is támogatni tudták.

Az amerikai szlovákok összefogása céljából alapított szlovák sajtó irodalmi alkötészeket is publikált — többnyire alacsony színvonalú rövidprózákat és verseket —, de az az írásbeliség rendszeres és tervszerű kiadványozásig nem jutott el.⁶ Egyébként az amerikai kontinens szlovák irodalma jelenthetné a szlovák „ötágú sip”⁷ negyedik ágát. Ebből az irodalomból mindössze hat szerzőt érdemes megemlíteni.

A legismertebb és legnépszerűbb amerikai szlovák prózaíró, **Gustáv Maršall-Petrovský**, aki a vajdasági (Vojvodina) Petrőcön (Petrovac, Petrovec) született 1862-ben és az USA-ban halt meg 1916-ban. A **Spod závejov amerických** (Amerikai hófúvások alól) című elbeszéléskötete (1906) tulajdonképpen az egyetlen olyan, a kivándorlók életéről szóló gyűjtemény, amely komolyabb művészi értéket képvisel. Elbeszéléseiben a szerző az óhazába való visszatérést propagálja.

Štefan Furdek (Trstená, 1855 — Cleveland, 1915) legjobb rövidprózája a **Dižný úpis** (Adóslevél), amely egy szegény amerikai szlovák család tragikus sorsáról szól. Költői próbálkozásai az ún. „utilitáris költészet” kategóriájába tartoznak.

Ján Adolf Ferienčík 1865-ben Zólyomban született és 1925-ben Badfordban halt meg. Elbeszéléseiben teljes képet igyekszik nyújtani az amerikai szlovák emigrációról, bemutatva egyben a szlovákiai viszonyokat is. Legsikerültebb elbeszélése a **Zobrák** (Koldus), amely hiteles társadalmi, pszichológiai és erkölcsi képet ad a munkanélküliség, öngégyezés, nemzetiségi széthúzás, alkoholizmus, farmélet stb. problémáiról. Reálisan ábrázolja azokat az akadályokat is, amelyek lehetlenné teszik a kivándoroltak hazatérését. A **Národný kalendár** (Nemzeti kalendárium) című évkönyvben 1895-ben, illetve 1914-ben, két rövidprózája jelenik meg **Tyran** (Zsarnok) és **Komu niet rady, tomu niet pomoci** (Aki nem hallgat a jó tanácsra, azon nem lehet segíteni) címmel. A **Slovenský denník** (Szlovák Napilap) című újságban 1913-ban közli néhány vázlatát és életképét az amerikai szlovákok életéről és a **Slovenské pohľady**ban (Szlovák Szemle) a **Salašnici** (Hegyi pásztorok) című, a régi szlovák falusi életéről szóló elbeszélését, amely egy juhász életének pontos és eleven ábrázolása.

J. A. Ferienčík hitelesen ábrázolta a nincstelének életét és arra törekedett, hogy megoldást, esélyt adjon nekik a kiútra.

Emil Stankovianskynak 1911-ben a **Slovenský evanjelický kalendár** (Szlovák evangélikus kalendárium) című évkönyvben megjelenik **Juro Hrča v Amerike** (Juro Hrča Amerikában) című elbeszélése, amelyben idealizált képet rajzol egy kivándorlóról, akinek sikerült annyi pénzt keresni, hogy hazatérhetett, ahol egzisztenciát teremtett családjának.

Ludovít Engler (Klenovec, 1874 — New York, 1927) **Cestopisné črty od Klenovca po New York** (Útirajzok Klenovectől New Yorkig) című prózája az 1902—1904. évek között jelenik meg Szlovákiában, majd 1904—1910 évek között a **Národné noviny** (Nemzeti Újság) című folyóirat összesen 36 elbeszélését közli az amerikai szlovákok életéről.

Anton Bieleknek (1857—1911) az amerikai szlovák sajtóban jelenik meg néhány elbeszélése a hazai szlovák faluról, amelyekben élesen bírálja a nemzeti elnyomást.

A többi amerikai szlovák író alkotásai nem értek el olyan színvonalat, hogy az irodalomtörténetben helyet kapjanak.⁸

A legnehezebb feladat a szlovák síp ún. „ötödik ágával” foglalkozni, mivel idetartozik a nyugat-európai és amerikai politikai emigráció szlovák irodalma, amelynek értékelésére önálló tanulmányt lehetne szentelni. Annýt azonban itt is elmondhatunk, hogy ennek az irodalomnak igen kevés haladó szellemű szerzője van. Nézzük, mit ír erről az irodalomról **Ivan Kusý**, szlovákiai kritikus: „Bonyolultabbá vált a szlovák irodalom helyzete az olyan országokban, ahol a régebben megtele-

pedett földijeink sorait újabb, zömében politikai emigránsok hulláma duzzasztotta fel. Így a regionális írásbeliségen belül két irodalom keletkezik. Főleg Észak-Amerikában, de ez esetben már a dél-amerikai viszonyokról is szó van. Nyilvánvaló, hogy e két irodalom közül szlovák (szocialista) irodalmunk melyikhez áll közelebb. De mindig is így volt: azok a művek, amelyek távol álltak a hazai szlovák etnikum égető problémáitól és nem oldották meg ezeket az etnikum érdekében, nem is léptek be annak tudatába... Szeretném azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a konkrét mű jellege a döntő, így Hronský műveiből a hazai szlovák etnikum sajátjának tekinti Andreas Búr, majster (Andreas Búr, a mester) című regényét, amely meg is jelent nálunk, viszont elutasította, nem fogadta be politikai panfletjét — Svet na trasovisku (Világ az ingoványon) című regényét.”⁹

Ezért sem kívánunk most részletesebben foglalkozni a Szlovákián kívüli szlovák irodalomnak ezzel az ágával.

Térjünk tehát vissza az alföldi szlovákokhoz, akiknek sorsáról Ján Sirácky többek között ezt írja: „Nem titok, hogy a nagyszámú elvándorolt szlovákság... zöme elvesztette szlovák jellegét, főleg a magyarosításnak hódolt be, vagy más módon asszimilálódott. Nemzeti és kulturális jellegüket leginkább a jugoszláviai szlovákok őrizték meg, akiknek száma jelenleg több mint 90 ezer, nem utolsósorban éppen azért..., mert 1918 után kedvezőbb helyzetbe kerültek, mint például a trianoni Magyarországon élő szlovákok.”¹⁰

Az alföldi szlovákok irodalma. Köztudott dolog, hogy a jugoszláviai szlovákok igen intenzív kulturális, gazdasági és politikai életet élnek. Ebben élen járnak az összes Szlovákián kívüli szlovák etnikai csoport között. Nem véletlen, hogy gazdag és önálló irodalmi életük is a legnagyobb vitalitásról tanúskodik.

A **Nový život** (Új élet) című kéthavonta megjelenő irodalmi és kulturális folyóiratuk — amelynek jelenlegi fő- és felelős szerkesztője Vífazoslav Hronec —, idén 38 éves. Ahhoz, hogy felsoroljuk azokat a műveket, amelyek az utóbbi tizenöt évben kerültek kiadásra, egy egész bibliográfiai kiadványra való anyagot kellene összeállítanunk. Példaként említsünk meg két antológiát.

Az egyik címe **Svetlá v kozube** (A tűzhely fényei), amely a pozsonyi (Bratislava) Slovenský spisovateľ kiadó gondozásában jelent meg 1971-ben. Nyolc szerző rövidprózáit tartalmazza **Michal Harpán**, ismert vajdasági (Vojvodina) szlovák irodalomtudós igényes válogatásában, aki a kötet utószavában színvonalas kritikai értékelést nyújt a kötet szerzőinek (**Pavel Čáni**, **Janko Čeman**, **Pavel Grňa**, **Vífazoslav Hronec**, **Ján Labáth**, **Juraj Tušiak**, **Daniel Pixiades**, **Viera Popitová**) műveiről.

Ivan Kusý az antológia kapcsán így összegzi álláspontját: „A jugoszláviai szlovákok prózája saját hagyományokkal, saját arculattal rendelkezik. Találhatók benne egyéniségek és közepes tehetségek. Elkötelezték magukat a nemzetiségi közösség sorsa mellett, a valóság elől nem menekülnek, szocialista írók. Jelenleg vízvázalstóhoz értek, ennek felelnek meg a rövid formák. Azonban úgy látszik, hogy a válságot leküzdötték.”¹¹

A másik antológia címe **Poézia vojvodinských Slovákov** (A vajdasági szlovákok költészete), amely Újvidéken (Novi Sad), 1974-ben jelent meg az Obzor kiadó gondozásában és összesen 21 költő verseinek szigorú vá-

logatása. A két évszázadot felölelő kötet szerzői közül kilenc költő alkotói tevékenysége részben vagy egészen az utóbbi 15 éves időszakra esik: **Juraj Mučaji, Andrej Ferko, Ján Labáth, Michal Babinka, Pavel Mučaji, Daniel Pixiades, Juraj Tušiak, Viera Popitová és Miroslav Demák.** A legutóbbi költő a mai fiatal generációt képviseli, melynek tagjait szintén fontos felsorolni: **Miroslav Dudok, Zlatko Benka, Michal Ďuga, Jozef Klátik és Tomáš Čelovský.** Meg kell említeni még, hogy **Vítázoslav Hronec,** az antológia igényes összeállítója, irodalomtörténeti áttekintéssel szolgáló előszavának szerzője, aki a mai középgeneráció legjobb költői közé tartozik, szerénységéből nem sorolta magát az antológiaiba. Az előszóban V. Hronec számára a legfontosabb a jugoszláviai szlovák költészet két évszázados kontinuitásának bizonyítása és csúcserkékeinek kihangsúlyozása. Az előszót Ivan Kusý szavaival fejezi be: „...nem dialektikus, nem marxista és következményeiben nacionalista korlátoltság az olyan vélekedés, mely szerint ezen irodalmi folyamatnak, a nemzetiségi irodalomnak bármely ténye (és ez vonatkozik mind a szerzőkre, mind az egyes művekre) csak egyetlen fejlődési vonalban értékelhető. Nézetem szerint a (jugoszláviai) szlovák irodalom kialakulása, mai helyzete és minden egyes alkotása nemcsak saját önálló kontextusában értékelhető, hanem az egyetemes szlovák irodalom egészén belül, valamint Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi irodalmainak egészében és ezek nemzetek feletti formációja, a jugoszláv irodalom kontextusán belül is.”¹²

Az alföldi szlovákok egy másik etnikai csoportját a romániai szlovákok képezik, akiknek száma jelenleg kb. tizenhétézer. Irodalmuk kialakulásának kezdetei azonos időre esnek a magyarországi szlovákokéval. A dr. **Corneliu Barborică** egyetemi docens és híres szlovákista által szerkesztett **Variácie** (Variációk) című irodalmi almanachjuk első száma ugyanabban az évben (1978) jelent meg, mint a magyarországi szlovákok **Výhonky** (Hajtások) című első irodalmi antológiája.

Az ilyen kis lélekszámú etnikum irodalmának kialakulása kezdetén jelentős szerepe van a mennyiségi fejlődésnek, amely bizonyos érzelési időszak után szükségszerűen minőségi változásba csap át. Már önmagában is figyelemre méltó az a tény, hogy mi mindent adtak ki a romániai szlovák szerzők a legutóbbi évtized alatt. A heves alkotói láncreakció a hetvenes évek közepén kezdődik, amikor 1976-ban a kassai (Košice) **Východoslovenský spisovateľ** kiadó kiadja **Pavel Bujtár** első önálló (gyermekeknek írt) prózakötetét **Lesní muzikanti** (Erdei muzikusok) címmel. Egy évre rá a pozsonyi **Slovenský spisovateľ** kiadónál megjelenik **Ivan Miroslav Ambruš** és **Ondrej Štefanko** első közös verskötete **Dva hlasy** (Két hang) címmel és 1978-ban a bukaresti (bucuresti) **Kriterion** kiadónál lát napvilágot a már említett irodalmi almanach (**Variácie**) első száma. Ezt követően minden évben átlagban három kiadvány jelenik meg a romániai szlovák szerzők tollából. Míg az almanach első száma tizenkét szerző verseit, prózáit és drámáit tartalmazza, addig az ötödik számának már harmincöt szerzője van.¹³

A minőségi növekedést nemcsak az évente megjelenő irodalmi almanach tartalmi és esztétikai színvonalának emelkedése, hanem az azóta a **Kriterion** kiadónál megjelent önálló irodalmi kötetek is jelzik. **Pavel Bujtár Vtáci král** (A madarak királya, 1979.) című gyermekmesekötete, **Agáta** (1980) című regénye; **Dagmár Mária Anoca Knižka pre prvákov**

(Elsősök könyve, 1982) című gyermekverskötete; **Ondrej Štefanko Stojim pred donom** (Állok a ház előtt, 1980) című verskötete; **Ivan Miroslav Ambruš Za cenu žitia** (Életem árán, 1981) című verskötete; **Ivan Molnár és Rudo Molnár** testvérek **Všade dobre, doma najlepšie** (Mindenütt jó, de legjobb otthon, 1983.) című gyermekmesekötete, valamint **Pavel Rozkoš Folklór Slovákov z rumunského Banátu** (A romániai Bánát szlovák folklórja, 1983.) című gyűjteménye.

Ma már negyvennél is több szerzője van a romániai szlovák irodalomnak, melynek központja **Nagylak** (Nádlác, Nadlak), műhelye pedig az **Ivan Krasko Irodalmi Kör**. A szlovák szimbolista költőről és műfordítóról elnevezett irodalmi kör tagjainak nagy része — kétnyelvűségét nasznosítva — műfordítással is foglalkozik; aktívan részt vesz a román és szlovák irodalom értékeinek cseréjében. Nem véletlen, hogy ez a lelkes alkotógárda széles körű hazai és külföldi baráti munkakapcsolatait éppen műfordítói aktivitásának köszönheti. S hogy önfeláldozó munkáját a romániai irodalmi élet is hasznosnak, fontosnak tartja, arról fényesen tanúskodik az a tény is, hogy közülük **Ondrej Štefanko** költőt és **Pavel Bujtár** prózaírókat 1981-ben felvették a **Román Írók Szövetségének** tagjai közé, ahol érdemben képviselhetik nemzetiségi irodalmuk érdekeit.

Ehhez hasonló fejlődési szakaszon esett át az utóbbi évtizedben formálódó magyarországi szlovák irodalom, az alföldi szlovákok harmadik, mintegy százezer lélekszámú etnikai csoportjának irodalma is. E fejlődési szakasz kezdeteire is jellemző volt a mennyiségi növekedés. Az antológia-korszak lezárulása óta (1984.) beszélhetünk minőségi ugrásról, de már korábban is születtek figyelemre méltó alkotások. Az utóbbi nyolc évben kialakult a hazai kritika is, melynek képviselői egyrészt magyar szlovakistákból, másrészt pedig a szlovák nemzetiség értelmiségi rétegéből kerültek ki: **Sziklay László, Käfer István, Kiss Gy. Csaba, Králik Aladár, Gyivicsán Anna, Bodnárné Csipka Rozália és Kraszlán János**. A szlovákiai kritikuskok közül is sokan foglalkoztak a magyarországi szlovák irodalom értékelésével, népszerűsítésével, többek között **Karol Rosenbaum, Lubomír Feldek, Karol Tomiš és Peter Andruška**.

A **Výhonky** (Hajtások) című antológiáról (Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.), amely **Juraj Marík, Gregor Papuček és Alexander Kormos** verseit, valamint **Michal Hrivnák és Pavel Kondač** rövidprózáit tartalmazza, **Karol Tomiš**¹⁴ ezt írja: „Az antológia megjelenése határhő, amely a magyarországi szlovák irodalom új fejlődési szakaszának a kezdetét jelzi.”

Ugyanitt a **Pramene** (Források) című antológiáról (Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.), amely hat szerző **Zoltán Bárkányi Valkán, Imrich Fuhl, Michal Hrivnák, Juraj Marík és Andrej Medvegy** rövidprózáinak válogatása, ezt olvashatjuk: „A **PRAMENE** című antológia a magyarországi szlovák prózaalkotás szempontjából ugyanazt jelenti, amit a **Výhonky** című antológia jelentett az egész ottani (magyarországi) szlovák irodalom szempontjából.”

Ennek alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy a magyarországi gyermekirodalom szempontjából ilyen határhővet jelent a nemzetközi gyermekalkalmából kiadott **Fialôčka, fiala** (**Ibolyácska, ibolya**) című gyermekvers-antológia (Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.), amelynek hat szerzője van: **Imrich Fuhl, Gabriel Kara, Alexander Kormos, Juraj Marík,**

Gregor Papuček és Július Szabó. Ugyanez érvényes a *Chodníky* (Ősvények) című versantológiára (Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.), amelynek tíz szerzője van: **Juraj Dolnozemský, Mária Fazekašová, Imrich Fuhl, Veronka Halušková, Michal Hanigovský, Oldřich Kníchal, Alexander Kormos, Gregor Papuček, Pavel Samuel és Julius Szabó.**

Szlovákiában az első magyarországi szlovák antológia megjelenése óta (1978.) e nemzetiségi irodalom iránti érdeklődés folyamatosan növekszik. Erről tanúskodik az a tény, hogy egyre több folyóirat (*Matičné čítanie, Slovensko, Romboid, Slovenské pohľady, Nový život mladých*) közöl műveket (főleg verseket) a magyarországi szlovák szerzőktől, sőt ebben az időszakban Pozsonyban két verskötet is megjelenik **Gregor Papuček: Ako mám ďalej žit, Slovenský spisovateľ**, 1983 és **Alexander Kormos Plamene jazyka, Slovenský spisovateľ** 1986.). A másik tény, amely e nemzetiségi irodalom rangjának elismerését jelzi, hogy a szlovákiai kritika kezdeti szkepticizmusa fokozatosan kezd feloldódni.

Többnyire pozitív értékelést kaptak a hazai kiadású önálló kötetek is: **Michal Hrivnák V prúde času** (Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.) című rövidpróza-kötete, **Alexander Kormos Polyfónia** (Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.) című verskötete, **Gregor Papuček Pilišske ozveny** (Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.) című verskötete, **Pavel Kondač Onemlá izba** (Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.) című rövidpróza-kötete és ugyanennek a szerzőnek **Hrboľatá cesta** (Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.) című regénye.

A magyarországi szlovákok irodalmának központja **Budapest**, műhelye pedig a **Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége** mellett működő **Irodalmi Szekció**, amely az irodalmi élet szervezésével, a kiadványozás irányításával és a **Zrod** (Születés) című irodalmi almanach szerkesztésével foglalkozik. Az almanach, amely évente egyszer jelenik meg, verseket, prózákat és kritikákat tartalmaz. A szerzők száma általában 20 körül ingadozik. Ebben az évben (1986) fog megjelenni a **Zrod** ötödik száma.

Igen kedvező hazai és szlovákiai lektori bírálatot kapott az a négy szerző, akinek szintén ebben az évben (1986.) jelenik meg önálló kötete: **Andrej Medvegy Starý strom nepresaďiš** (Őreg fát nem lehet átültetni) című rövidpróza-gyűjteménye, **Michal Hrivnák Tulipány** (Tulipánok) című rövidpróza-gyűjteménye, **Alexander Kormos Polyfónia II.** (Polyfónia II.) című kötete, amely a szerző eredeti szlovák és magyar verseinek, valamint műfordításainak válogatása és **Imrich Fuhl Čiernobiela mozaika** (Fekete-fehér mozaik) című kötete, amely Kormos verskötetéhez hasonló struktúrájú. A Tankönyvkiadónál jelenleg is nyomdai előkészületben van két önálló verskötet és két önálló próza-kötet, amely előreláthatólag 1987-ben fog megjelenni.

Láthatjuk tehát, hogy a rendszeres és tervszerű kiadványozási lehetősége adva van, a következő időszakban főleg a szigorúbb kritikai értékelés, illetve szelektálás lesz fontos a magyarországi szlovák irodalom további fejlődése szempontjából. De azt, hogy ennek az irodalomnak melyek a maradandó értékei, végső soron itt is az idő próbája dönti el.

Peter Andruška, a Slovenské pohľady című folyóirat helyettes főszerkesztője a három alföldi szlovák etnikai egység irodalmát az egyetemes szlovák irodalom integráns részének tekinti. Szerinte a romániai és magyarországi szlovák irodalomnak ugyanaz a jellegzetes nemzetiségi vonás a sajátja, amely Ivan Kusý szerint a jugoszláviai szlovákok irodalmát is jellemzi, nevezetesen az ún. „hármass kontextus”. Ez azt jelenti, hogy a nemzetiségi irodalom fejlődését nemcsak saját kontextusában, hanem a többségi nemzet és az anyaország irodalmi kultúrájának kontextusában is vizsgálni kell, illetve értékelni szükséges.¹⁵

JEGYZETEK

- 1--2. Áts Erika: Több nyelven — egy akarattal. Népművelési Propaganda Iroda. Budapest, 1976.; A számaránytól függetlenül — A MINK nemzetiségi politikájának elvei, 9. l.
3. Önmagában az irodalmi tehetség is kevés ahhoz, hogy valaki nemzetiségi íróvá váljon, amikor valamely egyéb, lényeges feltétel hiányzik. Erről tanúskodnak az elkallódott tehetségek és azok a nemzetiségi származású egyének, akik hazánkban magyar írókká, vagy költökké váltak.
4. Ján Sirácky: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. és 19. storočí. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Bratislava, 1966. Úvod, 9 l.
5. Slováci v zahraničí 4—5. Zostavili František Bielik a Štefan Veselý. Matica slovenská 1979. Juraj Alner: Literatúra a slovenskom vysťahovalectve do Spojených štátov amerických, 124 l.
6. Uo.: 135 l.
7. Magyar ötágú síp — Illyés Gyulának a külföldi (Jugoszláviában, Romániában, a Szovjetunióban, Csehszlovákiában és a nyugati országokban élő) magyarok irodalmára vonatkozó szimbóluma.
8. L. az 5. sz. jegyzetet 138—139. l.
9. Zahraniční Slováci a národné kultúrne dedičstvo. Zbierka príspevkov vedeckého seminára k 120. výročiu založenia Matice slovenskej. Matica slovenská v Martine 1984. Ivan Kusý: Slovenská literatúra v priestore a čase 46. l.
10. L. a 4. sz. jegyzetet
11. Ivan Kusý: Súčasná próza juhoslovanských Slovákov. Nový život, 5/1973., 452. l.
12. Vítazoslav Hronec: Poézia vojvodinských Slovákov od 18. do 20. storočia. Obzor, Nový Sad 1974., 68 l.

13. Zahraniční Slováci a národné kultúrne dedičstvo. Zbierka príspevkov vedeckého seminára k 120. výročiu založenia Matice slovenskej. Matica slovenská v Martine 1984. Ondrej Štefanko: Literárny krúžok „Ivan Krasko“ v kultúrnom živote rumunských Slovákov 182—183. l.

14. Karol Tomiš: Pramene prózy. Romboid. Bratislava, 1984/5, 90. l.

15. Peter Andruška: Próza a poézia Slovákov v Maďarsku. 110., 121. l.

